

Inträngande om knarket i Storbritannien

Pelle Olsson. **Smack city. Storbritannien och narkotikan.** 188 sidor. Stockholm: Sober Förlags AB, 1996. Pris ca 195 kr. ISBN 91-7296-349-2.

Recensent: överläkare Jan Halldin, socialmedicin, vårdcentralen Kronan, Sundbyberg.

Jag har tidigare i Läkartidningen 44/95 recenserat två av Pelle Olssons böcker, den ena om Holland och narkotikan, den andra om Tyskland och narkotikan.

Författaren har nu i sina reportage om narkotikasituationen i Europa kommit till Storbritannien. Där har han rest till fem större städer, London, Liverpool, Manchester, Edinburgh och Glasgow och intervjuat personer som på olika sätt kommit i kontakt med narkotikaproblemet, såsom poliser, läkare, politiker och drogmissbrukare själva.

Dessutom kompletterar Olsson sina intervjuer och reportage med bilagor som innehåller statistiska data rörande bland annat narkotikabeslag, narkotikabrottslighet och antal registrerade narkomaner i Storbritannien 1983–94. Den gällande lagstiftningen kring narkotikahandlingen i Storbritannien går också igenom.

Smack city

Förorten Croxteth i Liverpool kallas i folkmun för Smack city. Förorten invaderades av heroin för femton år sedan. Olsson besöker en lördagseftermiddag en drogmottagning i Smack city strax innan stängningsdags. Han blir då tilltalad av en 5-åring med en vuxen människas blick. 5-åringen frågar Olsson bakom rökridåer där hans far och mor befinner sig: »Är du en användare?»

Författaren intervjuar i Smack city också en narkoman, Lee Brown, som började med heroin redan vid 12 års ålder. Brown blev vid 21 års ålder dömd till dråp. Tack vare en medfånges vänskap började det hela att vända.

När Olsson intervjuar Brown har denne varit helt drogfri i fyra år. Brown är helt emot receptföreskrivning av såväl heroin som metadon. Gör narkomans liv som missbrukare så svårt som möjligt. Där-

för tror jag fängelser kan vara bra, säger Brown.

Mer generös receptföreskrivning

Den brittiska lagstiftningen beträffande föreskrivning av narkotika på recept skiljer sig starkt från den svenska. Sålunda kunde varje husläkare mellan 1920 och 1971 skriva ut både heroin och kokain till sina patienter, inte bara som mediciner mot smärttillstånd, utan även till dem som blivit beroende av substanserna. Då antalet epidemiska narkomaner drastiskt ökade på 1960-talet var regeringen tvungen att inskränka läkarnas rätt att skriva ut narkotika till missbrukare. Man utfärdade då särskilda licenser, vilka idag innehas av drygt hundra läkare, varav dock endast en mindre andel utnyttjar rätten att skriva ut de tre licenspreparaten heroin, kokain och Diconal (en syntetiskt framställd opiat). Alla brittiska läkare kan dock föreskriva metadon. I ett kapitel jämförs det mycket strikta svenska metadonprogrammet utifrån metadonverksamheten i Stockholm med verksamheten vid en metadonklinik i Edinburgh. Av denna redovisning framkommer bland annat att i Edinburgh får 60 procent av metadonpatienterna bensodiazepiner, och en stor grupp får dessutom värktabletter, medan i Stockholm metadonpatienterna inte erhåller andra droger än bensodiazepiner i ett nedtrappningsschema.

Temazepam ett stort problem

I Storbritannien är injicerandet av bensodiazepinprepa-

ratet Temazepam (varunamn Normison) ett stort problem. Preparatet består av en grön äggformad kapsel som innehåller en geléartad substans. Hela denna kapsel löser missbrukaren upp i bensen och sprutar i sig. Det utbredda injicerandet av Temazepam har medfört att många missbrukare i Storbritannien söker akutmottagningar på sjukhus för blodproppar och bölder.

Koppling till arbetslösheten

I Liverpool är ungdomsarbetslösheten på sina håll 50–80 procent, och klassklyftorna ökar. Även om sambandet mellan narkotikamissbruk och sociala förhållanden framhålls som komplext går det inte att tränga undan tanken på vad som i narkotikahänseende kan hända i Sverige om vi inte inom rimlig tid får bukt med vår inhemska ungdomsarbetslöshet.

Det finns i Olssons bok många exempel på undersökande journalistik av mycket hög klass. Detta till stor del beroende på att författaren är väl insatt i sitt ämne och därför ställer de rätta frågorna. Trots att boken tränger djupt in i ämnet är den lätt att ta till sig då språket är rakt och målade.

Boken kan varmt rekommenderas till den svenska läkarkåren. Den bör, liksom tidigare böcker av Pelle Olsson om narkotikasituationen i olika delar av Europa, också vara obligatorisk läsning för alla beslutsfattare, som på något sätt i sin verksamhet kommer i kontakt med narkotikaproblemet. •

Introduktions- bok om hälso- forskning

Tim Usherwood. **Introduction to project management in health research. A guide for new researchers.** 100 sidor. Buckingham-Philadelphia: Open University Press, 1996. Pris £ 12.99. ISBN 0-335-19707-8.

Recensent: professor Charli Eriksson, Folkhälsoinstitutet, Stockholm.

Forskning är omväld av många olika föreställningar.

En del av den medicinska forskningens glans flagnade då granskningen av MFRs arbete uppdagade att allt inte stod så väl till. Samtidigt har forskningen en central roll som fundament för hälso- och sjukvårdens verksamhet. I kampen om ekonomiska resurser spelar resultatutvärderade kliniska studier en viktig roll. Inte minst inom läkemedelsområdet har den bevisbaserade medicinen en central ställning. Men för att bli framgångsrik räcker det inte med att ha relevanta och intressanta frågeställningar, det gäller också att vara en god vetenskaplig praktiker, dvs att kunna och vilja slita med forskningens grå vardag långt från de inviterade föredragen på prestigefyllda internationella konferenser, särtrycken från ansedda tidskrifter, doktorspromotiorer och prisutdelningar.

Forskningsprocessens olika steg

Denna lilla hundrasidiga bok tar upp två nyckelfrågor: Hur planerar jag min forskning på ett systematiskt sätt så att jag maximerar mina chanser att få anslag och framgångsrikt kunna svara på mina forskningsfrågor? Hur genomför jag projektet så att forskningsfrågorna besvaras och studiens syften uppfylls enligt tidsplanen och inom budgeten? Boken ger en introduktion till nybörjare, men den ger många praktiska tips som även den mer försikkomna läsaren kan ha nytta av. Författaren, som är professor i General Practice vid universitetet i Sydney, delar frikostigt med sig av sina erfarenheter. Som en röd tråd byggs boken upp kring dr Smith som är intresserad av att undersöka nytan av patientundervisning med människor som har astma. I bokens olika kapitel ges en beskrivning av dr Smiths arbete med forskningsprocessens olika steg.

Framgångsrikt genomförande av resultatstyrd forskning kräver enligt Usherwood uppmärksamhet inom fyra områden eller domäner: studiens mål och utfall inkluderande kvalitetskriterier, människor och relationer, tid och resurser i övrigt. Boken byggs upp av kapitel som logiskt följer ett forskningsprojekts naturalhistoria med början i studiens avgränsning, projektets planering, genomförande och avslutning.

Utvärderingsprocessen

Avgränsning av studien inleds med den provisoriska frå-

geställningen, identifikation av begrepp och litteraturgenomgång följt av revidering av frågeställningen, definitioner av begrepp och indikatorer samt skissering av studiedesign och precisering av studiens målsättning. Ett avsnitt tar upp några särskilda överväganden vid utvärderingar. Författaren rekommenderar dialog med utvärderingens olika intressenter för att tydliggöra dessa olika förväntningar på studien. Beroende på hur realistiska och förenliga dessa är kan forskare välja att försöka bidra till att dessa förväntningar blir mer realistiska på förhand, att genomföra studien men ta upp de olika intressenternas perspektiv till behandling i rapporten eller att avstå från att delta i utvärderingsprocessen.

Planering av forskningsprojekt

Två kapitel behandlar olika aspekter på planeringen av forskningsprojekt. Praktiska tips ges för planering av aktivitets- och tidsschema, bedömning av behov av personal och preparering av budget. Frågan om vad som skall ingå i en forskningsansökan belyses kortfattat. Särskilt värdefullt är att kvalitetssäkring byggs in i projektet. Ett särskilt kapitel behandlar forskningsetik, externa intressenter, att få anslag och att rekrytera och välja personal. Beskrivningen är koncis, men författare lyckas väl i uppsåtet att lyfta fram det viktigaste.

När det gäller etiken inom hälsoforskningen påtalas tre grupper av utmaningar: den vetenskapliga validiteten hos forskningen, autonomi för deltagarna i forskningsprojektet och omsorgen om deras hälsa och säkerhet. Externa intressenter är personer utöver forskningsgruppen vars handlingar väsentligt kan påverka ditt projekts utveckling eller vars framtid påverkas av forskningsresultat. Det gäller att tänka före för att allt skall löpa smidigt.

Projektledarens olika roller

Kapitlet om genomförande centrerar kring frågor om aktiviteter, tid, utfall, relationer och pengar. Praktiska råd ges, som bl a beslutsfattande när problem uppstår: vilka möjligheter till lösning finns, vilka implikationer har dessa för forskningens syften, tidsplanen och budgeten? Projektledarens många roller vid möten med forskningsteamet tydlig-

görs: lyssnare, mötesledare, kunskapsförmedlare, manager, sammanfattare och ledare som ger feedback, motiverar och tydligt ger tonen för det fortsatta arbetet.

Marknadsföring av resultaten

Boken avslutas med ett kapitel om att avsluta projekt. Det handlar som väntat om att dra slutsatser och göra rekommendationer och att sprida dina forskningsresultat. Dessutom påtalas vikten av en aktiv marknadsföring av de rapporter och publikationer som projektet gett upphov till. Till forskningsprocessen hör enligt Usherwood också att inom forskningsgruppen göra en uppföljning av arbetet med projektet. Som en vägledning för detta ges tips om några aktuella frågor inom områdena forskningsprocessen, externa och interna relationer samt två övergripande frågor: Om vi hade möjlighet att genomföra studien igen, vad skulle vi göra annorlunda? Vad skulle vi göra likadant?

För noviser och erfarna

Boken är skriven i rapp, lättläst stil. Den ger en systematisk inledning till arbetet med att bedriva forskning inom hälsoområdet. Mycket kan verka självklart, men det är just poängen att lyfta fram det som lätt glöms eller slarvas med men som trots allt kan skapa stora praktiska svårigheter och hinder för framgångsrik forskning.

Boken rekommenderas för genomläsning av alla som vill få en puff framåt i vardagsslivet inom forskningen. Inom Folkhälsoinstitutet har vi sett att även mycket erfarna projektledare får ut mycket av att delta i projektledarutbildning som ges till bidragsmottagare. Jag tror att även erfarna forskare har ett och annat att hämta i den introduktionsbok som främst riktar sig till noviserna inom hälsoforskningen, med avsikten att beskriva en systematisk och strukturerad ansats till forskningsprocessen som vill medverka till framgångsrikt avslutande av forskningsprojekt.

Men det finns mycket mer skrivet att säga om olika frågor som boken aktualiserar. Vill man t ex läsa mer om projektle-

darrollen rekommenderas Svein Arne Jenssens bok »The nature of project leadership». Oslo: Scandinavian University Press, 1996. •

Dagsaktuellt och historiskt om hörselhandikapp

Bo Andersson. **Hörselskadade i historia och nutid.** 176 sidor. Stockholm: Hörselskadades riksförbund, 1996. Pris ca 180 kr. ISBN 91-630-3806-4.

Recensent: docent Per Hanner, hörselvårdsavdelningen, Sahlgrenska sjukhuset, Göteborg.

Bo Andersson har, lagom till Hörselskadades Riksförbunds 75-årsjubileum, givit ut en bok med titeln »Hörselskadade i historia och nutid». Författaren inleder med att ge en beskrivning av Gerda Meyerson, kvinnan som 1921 bildade den dåvarande Svenska föreningen för dövas väl, sedermera Hörselskadades riksförbund, HRF. En intressant beskrivning görs även av de tidiga entusiasternas arbete till fromma för de hörselhandikappade i Sverige.

Förändrad terminologi

Ett problem uppkommer ofta när man försöker urskilja de hörselhandikappades roller i historien, nämligen terminologin. I äldre tiders språkbruk var man inte särskilt intresserad av att skilja mellan »döva» och »hörselskadade». Allt ifrån dövheter till olika grad av lomhördhet, benämnde man döv eller dövstum, och man reflekterade inte heller särskilt mycket över skillnaden mellan den hörselskada som är medfödd och den som är förvärvad senare i livet. Konsekvensen av detta blir att »de hörselskadades historia» ofta göms under »de dövas historia». Detta belyses inte minst av det faktum att den organisation som tillvaratog de lomhördas intressen ända fram till 1947 bar namnet Svenska föreningen för dövas väl. I Sverige skiljer vi numera mellan hörselskada och dövhet, vilket dock inte är fallet vare sig i

större delen av övriga Europa eller i andra världsdelar.

Kulturhistoriskt perspektiv

Boken speglar hörselskadade och döva i ett kulturhistoriskt perspektiv med början i Bibelns skildringar och fram till modern tid. Den tidiga fokuseringen på religiösa, filosofiska och medicinska aspekter följs av ett större intresse för psykologiska faktorer och handikappets sociala innebörd.

Boken ger en uttömmande beskrivning av de olika orala skolorna och teckenspråksskolorna i Europa med viktiga namn som Pereira, Abbé de l'Épée och Heinicke med deras inbördes konkurrens samt hävdar sina egna utmärta erfarenheter från det dövpedagogiska området. Bo Andersson ger en bra översikt av specialundervisningens framväxt såväl i Sverige som utomlands och belyser grundligt de olika metodologiska striderna mellan oralismen och teckenspråkets företrädare.

Personliga reflektioner

Författaren, som själv är vuxendöv sedan 20 år tillbaka, kommer i kapitlet »Fångad mellan ljud och tystnad» med en del intressanta reflektioner om hörselminnets betydelse samt tystnadens roll för den hörselskadades eller döves livsupplevelse. Den som länge levit utan hörsel har även mist förmågan att orientera sig efter och lyssna till tysta pauser som är en viktig del av vår dagliga kommunikation.

Boken avslutas med biografier över hörselskadade och döva konstnärer och deras gärningar trots, eller tack vare, sina hörselhandikapp. Inte minst värdefullt är omnämnandet av musikern Evelyn Glenne, som är döv sedan 10 års ålder och som idag är en av världens förnämsta slagverkare.

Lättläst och underhållande

Bo Anderssons bok är lättläst, underhållande och har rikliga och bra illustrationer. Den ger en värdefull återblick på hörselhandikappets historia samt ger en god inblick i dagsaktuella problem kring de hörselskadade och döva i samhället. Boken är ingen direkt lärobok, men på grund av sin detaljrikedom kan den tjäna många andra syften.

Jag råder dem som kommer i kontakt med frågor kring hörselhandikappat att läsa denna bok. •